

Modul „Curriculum globale – Andragoška obuka“

Obzirom da je Formalno obrazovanje učenje usmjereno od strane nastavnika ili instruktora koje se stiče u obrazovnim ustanovama, a prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti (Član 4. Stav 7), te da se Neformalno obrazovanje odvija neovisno od službenog (formalnog) sistema obrazovanja (Član 4. Stav 17), Program „Curriculum globale – Andragoška obuka“ je Javno važeći (Član 12) neformalni (Član 37) oblik postsekundarnog obrazovanja s ciljem usavršavanja polaznika koji se bave obrazovanjem odraslih.

Osnovne informacije:

Naziv programa	Curriculum globale – Andragoška obuka
Cilj(evi) programa	Povećati kompetencije neophodne za realizaciju programa obrazovanja odraslih
Način i oblik izvođenja programa	Redovna, konsultativno-instruktivna, dopisno-konsultativna nastava, praktični rad i drugi primjerene načine.
Trajanje programa i način provjere ishoda učenja	Ukupno trajanje Programa je 660 sati Kvizovi znanja (chapter quiz), završni ispit (na kraju podmodula)
Način certificiranja	Po završetku Programa i zadovoljavanju svih kriterija polazniku će biti izdata odgovarajuća isprava o obrazovanju (certifikat) kojim se potvrđuje da su ishodi učenja provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela
Završetak programa i mogućnosti daljeg napredovanja i usavršavanja	Nastavak nakon uspješno završenog modula: Svi oblici sticanja naprednih kompetencija iz ove oblasti
Opis znanja, vještina i sposobnosti koje se stiču završetkom programa	Kurikulum je strukturiran tako da je usmjeren na povećanje kompetencija
Uvjeti za upis	SSS; Poželjno: „Osnovna andragoška obuka“

“Curriculum globale” – Andragoška obuka

Modul 0: Uvod

Svrha

Svrha ovog uvodnog modula jeste da se učesnici upoznaju s *Curriculumom globALEom* i da se postave čvrsti temelji uspješnog završetka obuke koju treba da prođu. To uključuje više dimenzija:

- Prvo, polaznicima se daju sve relevantne informacije u vezi s kurikulumom, uključujući opće ciljeve i filozofiju kurikuluma, kao i praktične detalje koji se odnose na ishode obuke koju treba da prođu.
- Drugo, polaznici se pozivaju da i sami podijele informacije o svojim individualnim (profesionalnim) iskustvima i svojim potrebama i očekivanjima od obuke i od trenera da bi na taj način omogućili adekvatno planiranje obuke.
- Treće, ovaj uvodni modul služi tome da polaznicima treninga i facilitatorima pruži mogućnost međusobnog kontakta, da razmijene informacije i izgrade lični odnos kako bi mogli da omoguće stvaranje konstruktivne sredine za učenje.

Oblik

U idealnim uslovima, uvodni modul predstavlja sastanak učesnika i organizatora licem u lice, koji traje najmanje jedan cijeli dan. Kao alternativu moguće je upotrijebiti štampane ili *on-line* materijale da bi se pružile neophodne informacije u vezi s kurikulumom, ili koristiti elektronsku poštu i/ili internetske forume za razmjenu informacija i diskusiju između polaznika i trenera/organizatora. Ipak, imajući u vidu da je svrha ovog modula, uz obezbjeđivanje informacija, i građenje odnosa, snažno se podržava prijedlog da se omogući, gdje god je to moguće, fizički susret svih učesnika na početku obuke, prije nego što se krene s tematskim modulima koji slijede. U svakom slučaju, od suštinske je važnosti da komunikacija u ovom modulu bude višesmjerna i da, pored razmjene činjenica, i treneri/organizatori i polaznici imaju mogućnost da izraze svoja očekivanja i zahtjeve kada je u pitanju obuka.

Sadržaj

Sadržaj koji treba obraditi u ovom uvodnom modulu uključuje sljedeće:

Podaci o *Curriculumu globALEu*

- Osnovne informacije o *Curriculumu globALEu*, njegovoj filozofiji i principima

- Cilj kurikuluma
- Ciljevi učenja i kompetencije koje treba steći
- Opći uvod u pojedinačne module.

Informacije o obuci

- Struktura obuke
- Oblik obuke
- Predviđene aktivnosti i metode učenja
- Načini i kanali komunikacije
- Vremenski raspored
- Lokacije za faze kada je potrebno prisustvo polaznika.

Informacije o trenerima

- Lične informacije o trenerima/organizatorima: profesionalno iskustvo i iskustvo u obrazovanju i učenju odraslih
- Kontakti trenera/facilitatora
- Kontakti administrativnog osoblja i osoblja za podršku.

Informacije o polaznicima i njihova očekivanja

- Lične informacije o polaznicima: profesionalna znanja i prethodno iskustvo u obrazovanju i učenju odraslih
- Potrebe i očekivanja polaznika.

Očekivanja koja *Curriculum globALE* ima od polaznika

- Aktivna posvećenost učenju
- Refleksija i praktična primjena naučenog sadržaja.

Građenje odnosa

- Upoznavanje
- Razmjena detalja za kontakt u cilju dalje komunikacije između polaznika i trenera/organizatora.

Nastavak: fokus na očekivanjima

Informacije nastale u ovom uvodnom modulu u vezi s očekivanjima i iskustvima polaznika trebalo bi da se koriste kao osnova za prilagođavanje obuke pojedinačnom kontekstu. Ovo prilagođavanje najverovatnije će se dogoditi u dva glavna područja:

- Odabir predmetne materije za pet tematskih ključnih modula može se prilagoditi iskustvu polaznika, npr. biranjem primjera najviše iz područja u kojima su oni angažovani (npr. opismenjavanje, obrazovanje za demokratiju, jačanje zajednice, trening profesionalnih vještina itd.).
- Očekivanja koja iznose polaznici mogu se koristiti za definisanje tematike izbornog (izbornih) modula. Ovi moduli mogu biti koncipirani prilično slobodno, sve dok ispunjavaju neke osnovne kriterije kvaliteta. Dakle, izborni moduli mogu i trebalo bi da se koriste što je više moguće, onoliko koliko to resursi dozvoljavaju, da bi obuka bila što bolje prilagođena individualnim potrebama.

U principu se može predvidjeti i treći način prilagođavanja obuke. Polaznici koji već posjeduju znatan broj kompetencija koje se mogu steći primjenom *Curriculuma globALEa* mogu biti izuzeti iz tih dijelova obuke. S druge strane, to zahtijeva primjenu odgovarajućih RPL procedura. Budući da takvi RPL mehanizmi još nisu uspostavljeni u širem društvenom okviru, ovo može biti realna mogućnost tek u nekim slučajevima. To se može promijeniti u dogledno vrijeme, budući da neki RPL alati za nastavnike za odrasle već postoje i mogu se prilagoditi za potrebe *Curriculuma globALEa* (pogledati gore pod: Perspektive).

Modul 1: Ka obrazovanju odraslih

Kompetencija¹

Polaznici koji su završili Curriculum globALE poznaju i razumiju funkcije i specifičnosti područja obrazovanja odraslih i njegovu važnosti u njihovom društvenom kontekstu, u poređenju s drugim kontekstima, ali i u širem međunarodnom okviru. Znaju da pozicioniraju svoju profesionalnu ulogu u ovom kontekstu.

Polaznici koji su završili *Curriculum globALE*

- Svjesni su da praksu u obrazovanju odraslih oblikuju različiti pogledi na ljudski rod i različita shvatanja obrazovanja, što ih dovodi do toga da usvajaju osnovne pojmove učenja odraslih i njegove etike.
- Shvataju različitost u području obrazovanja odraslih i njegovo kulturološko pozicioniranje: poznati su im raznovrsni oblici obrazovanja odraslih u njihovim zemljama i upoznati su sa značenjima i konotacijama ključnih termina koji se obično koriste kada su u pitanju različiti oblici obrazovanja odraslih.
- Posjeduju osnovno razumijevanje međunarodnih kretanja koja imaju veze s njihovim kontekstom obrazovanja odraslih.
- U stanju su da pozicioniraju sopstveni kontekst obrazovanja odraslih unutar postojeće različitosti obrazovanja odraslih.
- U stanju su da pozicioniraju sopstvenu ulogu kao nastavnika za odrasle unutar ovog konteksta.
- Upoznati su s važnim odredbama zakonskih okvira koji se tiču obrazovanja odraslih u njihovoj zemlji, regionu i na međunarodnom nivou.
- U stanju su da razlikuju, klasifikuju i objasne složene oblike finansiranja u obrazovanju odraslih.
- Upoznati su sa osnovnim karakteristikama aktuelne politike u vezi s obrazovanjem odraslih.

¹ Opis kompetencije u ovom modulu ne označava sposobnost postupanja u užem smislu, već označava osnovni skup znanja, vještina i stavova potrebnih da bi se odgovorno primjenjivale kompetencije opisane u sljedećim modulima.

- Znaju za najvažnije aktere u oblasti obrazovanja odraslih u regionu, državi i, ako je to primjenljivo, na međunarodnom nivou.
- U stanju su da se kritički osvrnu na funkcije i interese pojedinih aktera koji se povezuju s obrazovanjem odraslih, kao i na pitanja postojećih odnosa moći.

Povezanost s drugim modulima

Središnja uloga ovog modula jeste razvoj kritičkog razumijevanja cjelokupnog koncepta učenja i obrazovanja odraslih, kao i ključnih pojmova i aspekata obrazovanja odraslih. U ovom pogledu, modul pruža osnovu za druge module i povezan je s njima. Kulturološko pozicioniranje, koje je ključni pojam u ovom modulu, treba da se pojavljuje i u drugim modulima, npr. kada se uči o određenim nastavnim metodama i kada se one testiraju (modul 3) ili kada je u pitanju evaluacija (modul 5) ili kada se obrađuju različite teorije učenja (modul 2) ili kod shvatanja komunikacije i grupne dinamike (modul 4). Također, problem motivacije i participacije u obrazovanju odraslih (modul 2) blisko je povezan s načinom na koji je obrazovanje odraslih postavljeno u specifičnom kontekstu.

Uloga nastavnika za odrasle, njegov ili njen profesionalni stav i vrijednosti koje su predstavljene kao tema ovog modula sigurno će se morati ponovo pomenuti kada budu obrađivani principi učenja i didaktičke aktivnosti (modul 2). Preporučuje se čvrsta povezanost između ova dva modula.

Teme

Shvatanje raznovrsnost i različitosti obrazovanja odraslih

- Principi pedagogije/andragogije:
 - Osnovne antropološke pretpostavke, poimanje čovjeka, obrazovanja, socijalizacije
 - Teorije obrazovanja, koncept edukacije, učenje odraslih
 - Etika obrazovanja odraslih.
- Razumijevanje oblasti: šta znači „obrazovanje odraslih“ i šta ono obuhvata?
 - Razgraničavanje prema drugim područjima obrazovanja
 - Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje
 - Teorijski koncepti i aktuelne definicije obrazovanja odraslih
 - Razumijevanje ključnih koncepata (npr. formalnog, neformalnog i informalnog učenja itd.)

- Različita polja prakse: npr. stručno usavršavanje, više i visoko obrazovanje.
- Uloga društveno-istorijskog konteksta
 - Kulturološka pozicioniranost učenja i obrazovanja odraslih.
- Funkcije obrazovanja odraslih i korist koja se njime postiže
 - Zašto baš obrazovanje odraslih?
 - Interesi u vezi s obrazovanjem odraslih:
 - polaznici
 - društvo
 - ekonomija
 - državne strukture (na gradskom, regionalnom, nacionalnom nivou)
 - obrazovni sektor.
 - Korist od obrazovanja odraslih:
 - lična
 - društvena
 - ekonomska
 - globalna.
 - Rodno specifični aspekti obrazovanja odraslih.
- Podsticanje participacije u obrazovanju odraslih
- Ograničenja i mogućnosti obrazovanja odraslih
- Odnosi moći koji postoje u području obrazovanja odraslih
- Obrazovanje odraslih kao akademska disciplina.

Obrazovanje odraslih u nacionalnom i globalnom kontekstu

- Nacionalna i međunarodna kretanja u obrazovanju odraslih
- Glavne odlike politike obrazovanja odraslih

- Nacionalni izazovi: u kojem se primarnom kontekstu odvija obrazovanje odraslih
- Glavni akteri na ovom polju:
 - lokalni
 - nacionalni
 - međunarodni
 - tržište obrazovanja odraslih – opća slika organizatora obrazovanja² i potražnja za njima o ciljne grupe.
- Uslovi i nacionalni okvir:
 - zakonske odredbe
 - finansiranje obrazovanja odraslih
 - statistički podaci o nacionalnoj situaciji (participacija u obrazovanju itd.).

Obrazovanje odraslih kao profesija i uloga nastavnika za odrasle u kontekstu *Curriculum* globALEa

- Posebne karakteristike obrazovanja odraslih kao profesije
- Profesionalni razvoj u obrazovanju odraslih – ulazak u profesiju i prilike za napredovanje
- Prava i obaveze nastavnika za odrasle – zakonski okvir
- Refleksija o sopstvenoj ulozi:
 - Biografska perspektiva: Zašto želim da radim u obrazovanju odraslih?
 - Etička perspektiva, stavovi, odgovornost (uticaj sopstvenih postupaka).
- Lična kompetencija: principi upravljanja vremenom i sobom, promocija svog rada.
- Naučno orijentisan rad: tumačenje rezultata studija, statistika itd.

Predložena literatura (izbor)

² “providers“ – obično se prevodi kao: organizatori obrazovanja, pružaoci usluga, provajderi - prim. K. P.

- Freire, Paulo: Pedagogija ugnjetavanih, Njujork, 2007.
- Iljas, Džon L.; Merijam, Šaran B.: Filozofske osnove obrazovanja odraslih, Malabar, 1995.
- Svjetski obrazovni forum, Dakar, Senegal, 2000. Dakarski okvir za akciju. Obrazovanje za sve: ispunjavanje naših zajedničkih obaveza, Pariz, UNESCO.

Napomene za primjenu

Budući da je obrazovanje odraslih suštinski oblikovano društvenim kontekstom iz kojeg potiče, ovaj modul mora biti više kontekstualizovan od drugih modula. Preporučuje se da se prethodna iskustva učesnika uzmu kao polazna tačka i da se sadržaj modula fokusira na specifične realnosti obrazovanja odraslih u njihovoj zemlji/regionu. Navedene teme i pitanja pružaju okvir razmatranja koja bi mogla i trebalo da budu zastupljena u ovom modulu. Ipak, nije najvažnije niti je obavezno da se prolazi redom kroz ove teme. Umjesto toga, treneri i polaznici podstiču se da odaberu one teme koje su za njih zaista relevantne i da se njima detaljnije posvete. Da bi postali svjesni specifičnosti određenog konteksta (tj. sopstvenog konteksta), neophodno je osigurati mogućnost poređenja i posmatranja drugih konteksta i alternativnih koncepata. Dakle, iako je kontekstualizacija važna karakteristika ovog modula i trebalo bi da pruža cjelokupnu osnovu, ipak se preporučuje povremeno posmatranje iz šire perspektive, kao i upoređivanje, kada je to moguće, konteksta obrazovanja odraslih specifičnog za konkretne učesnike i obrazovanja odraslih u drugom, širem kontekstu. Naprimjer, obrazovanje odraslih trebalo bi da ima vrlo različite uloge u zavisnosti od tačke gledišta. Fokus može biti, na primjer, na razvoju profesionalnih vještina relevantnih za tržište rada, na promovisanju međusobnog razumijevanja i društvene kohezije, na osposobljavanju pojedinaca i zajednica da uzmu svoju sudbinu u svoje ruke, kao i na drugim temama. Ako je iskustvo učesnika pretežno oblikovano jednom određenom funkcijom i pristupom, ovaj modul trebalo bi da im omogući da postanu svjesni drugih funkcija koje se obično povezuju s obrazovanjem odraslih.

Redoslijed kojim su teme ovog modula navedene ne bi trebalo da se smatra propisanim i obaveznim u implementaciji. Metodički bi se moglo pokazati korisnim da se krene od pojma i uloge "nastavnika za odrasle" i da se to poveže s biografskom perspektivom učesnika, prije nego što se malo dublje istraže specifičnosti ovog polja. Postizanje ravnoteže između apstraktnog analitičkog znanja i perspektive pojedinca trebalo bi da bude ključna komponenta u cijelom modulu. Dakle, snažno se podržava oslanjanje na lično iskustvo učesnika koliko god je to moguće.

Praktična primjena i refleksija

Središnji problem u ovom modulu jeste kako predstaviti osnove i principe obrazovanja odraslih, u tematskom smislu, a i u vezi sa iskustvom učesnika. Budući da bitan element ovdje čini predznanje i iskustvo polaznika, odgovarajući alati uključuju metode prezentacije, samostalno učenje i grupni rad. Posjete projektu mogu da predstavljaju koristan dodatak, naročito ako je cilj da se ojača veza s određenom institucijom. Poseban izazov je povezivanje strukturalnih elemenata naučnih otkrića s ličnom situacijom svakog od učesnika i njihovom ulogom kao nastavnika za odrasle u određenom kontekstu obrazovanja odraslih. Takvi odnosi mogu se generirati kroz rad u malim grupama ili upotrebom kreativnih metoda, kao i putem individualnih refleksivnih zadataka. Razmišljanje o sopstvenom profesionalnom kontekstu nastavnika za odrasle naspram šireg i općeg znanja o obrazovanju odraslih trebalo bi da bude ključni element u ovom modulu.

Preporučeni obim

- 32 sata nastave (= 4 dana);
- 32 sata samostalnog učenja;
- Posjete projektu, ako su prikladne.

Modul 2: Učenje i poučavanje odraslih

Kompetencija:

Polaznici koji su završili Curriculum globALE poznaju teorije učenja i u stanju su da ih povežu sa sopstvenim didaktičkim aktivnostima. Upoznati su s motivacijskim, psihološkim i društvenim specifičnostima učenja odraslih i uzimaju ih u obzir u planiranju nastave i u primjeni.

Polaznici koji su završili Curriculum globALE

- Upoznati su s ključnim karakteristikama učenja odraslih u poređenju s tradicionalnim „školskim“ učenjem
- u stanju su da prepoznaju individualne razloge za započinjanje procesa učenja i da povećaju motivaciju za učenje
- u stanju su da identifikuju prepreke za učenju i da ih, koliko je to moguće, smanje
- upoznati su s relevantnim psihološkim modelima i njihovim implikacijama za proces učenja
- u stanju su da koriste različite dimenzije svog rada s odraslima i u planiranju i u direktnoj interakciji da bi postigli održiv uspjeh u učenju.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul se fokusira na teorije učenja i daje uvid u sam njegov proces. Dakle, u velikoj mjeri je povezan s teorijama učenja odraslih, shvatanjem i funkcionisanjem obrazovanja odraslih, i učenja u kontekstu (modul 1). Istovremeno, on je važna osnova za primjenu različitih metoda u poučavanju odraslih (modul 4) i u komunikaciji s različitim vrstama polaznika (modul 3). Didaktički principi su naročito povezani s metodama (modul 4), ali imaju veze i s profesionalnim stavom nastavnika za odrasle i njegovom/njenom ulogom (modul 2 i modul 5).

Teme

Teorije i motivi učenja:

- Šta je učenje?
- Principi različitih teorija učenja i motivi u obrazovanju odraslih, npr.:
 - Konstruktivistička teorija učenja
 - Teorija učenja oslonjena na pojedine naučne discipline

- Fenomenološka teorija učenja
- Transformativno učenje
- Biheviorizam
- Teorija učenja oslonjena na neurološke nauke.
- Odnos između nastavnika i polaznika u različitim teorijama učenja odraslih
- Andragogija kao nauka o obrazovanju i učenju odraslih.

Didaktičke aktivnosti u obrazovanju odraslih

- Efekti različitih teorija učenja i motivacije, s osvrtom na sopstvene didaktičke aktivnosti
- Didaktički principi obrazovanja odraslih
 - Usmjereno na polaznike
 - Zasnovano na iskustvu
 - Povezano s okruženjem.

Vrste znanja

- Kristalizirano i fluidno znanje
- Deklarativno i proceduralno znanje.

Učenje odraslih

- Kako odrasli uče?
- Promjene u sposobnosti učenja u različitim životnim dobima
- Tipovi učenja:
 - Kognitivno učenje
 - Emotivno učenje
 - Bihevioralno učenje
 - Iskustveno učenje
- Tradicionalni oblici učenja u sopstvenom kulturološkom kontekstu
- Suočavanje sa situacijama učenja kao izazovom.

Motivacija za obrazovanje

- Razlozi za otpočinjanje obrazovnog procesa:
 - Psihološke dimenzije
 - Aspekti u vezi s grupom
 - Društveno-demografski aspekti
 - Razlozi za nedostatak obrazovanja i napuštanje škole
 - Spoljašnji faktori i učešće u obrazovanju, odnosno barijere za učešće:
 - Društveno-demografski faktori/milje
 - Praktični uslovi:
 - troškovi
 - vrijeme
 - lokacija
 - trajanje
 - vrijeme održavanja
 - rodno specifični aspekti.
- Sljedeći faktori su od ključne važnosti kada je u pitanju sticanje relevantnih kompetencija kod nastavnika za odrasle:
 - Upućenost na kulturološku sredinu svakog pojedinca
 - Analiza pruženih informacija i njena primjena na specifični kontekst aktivnosti
 - Dodavanje ili izuzimanje nerelevantnih dimenzija u skladu s potrebama.

Preporučena literatura (izbor):

- Jarvis, Peter: Lifelong Learning and the Learning Society, New York 2007.
- Mezirow, Jack (Ed).: Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress. San Francisco 2000.
- Pätzold, Henning: Learning and Teaching in Adult Education, Contemporary Theories, Opladen 2011.

Napomene za primjenu

Budući da je prikaz učenja odraslih zasnovan na naučnim teorijama, neophodna relevantnost za individualnu primjenu kursa mora se obezbijediti putem odgovarajuće didaktičke pripreme. Nakon što se prenesu informacije korištenjem metoda kao što su prezentacije na ekranu ili interaktivnom nastavom, polaznicima treba omogućiti samostalno sticanje iskustva putem igranja uloga i simulacija. Također treba istaći relevantnost stečenog znanja za nastavničku aktivnost polaznika kroz npr. grupni rad i pojedinačne zadatke. Iskustvo iz projektnog rada također se može koristiti za refleksiju.

Pojedinci koji su završili *Curriculum globALE* trebalo bi da promišljaju o posebnim osobinama njihovih polaznika i o tome kako bi se one mogle uspješno koristiti u njihovim didaktičkim aktivnostima. Također, trebalo bi ih motivisati da nastave samostalno učenje – formalno ili neformalno.

Praktična primjena i refleksija

Teorijski dio modula predstavlja izazov za trenere u primjeni interaktivnog pristupa. On se može uvesti upotrebom različitih situacija učenja, kroz koje se mogu prikazati različite teorije učenja. Životno i radno iskustva učesnika može poslužiti kao dobar način da se opišu stadiji učenja u skladu s različitim teorijama. Istovremeno, o njihovom sopstvenom procesu učenja i o motivaciji da se učestvuje u kursu moglo bi se razgovarati u kontekstu uvoda u pojedinačne oblasti ili koristeći ih kao materijal za razmatranje. U grupnom radu mogao bi se analizirati odnos motivacije za učešće i barijera za učenje, i mogao bi se predložiti i razmotriti adekvatan pristup učenju. Polaznici se mogu fokusirati na sopstveni lokalni kontekst i raspravljati o pojedinačnim tematskim oblastima s ove tačke gledišta (naprimjer – o praktičnim uslovima, odgovarajućim didaktičkim aktivnostima itd.).

Preporučeni obim

- 24 sata nastave (= 3 dana);
- 36 sati samostalnog učenja.

Modul 3: Komunikacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih

Kompetencija

Polaznici koji su završili Curriculum globALE upoznati su s teorijskim principima komunikacije i u stanju su da ih upotrijebe u nastavi i u svom obrazovnom radu s odraslima. Također su upoznati s glavnim teorijama grupne dinamike i u stanju su da ih primijene u aktivnostima obrazovanja/učenja u grupi u cilju usmjeravanja društvenih procesa.

Polaznici koji su završili *Curriculum globALE*

- upoznati su s pravilima verbalne komunikacije, kao i s paraverbalnom i neverbalnom komunikacijom i primjenjuju to znanje u radu s polaznicima kursa
- u stanju su da primjenjuju pojedinačne komponente interaktivne, konstruktivne, motivišuće komunikacije
- u stanju su da eliminišu ili smanje barijere i smetnje u komunikaciji
- stilom komunikacije stvaraju pozitivnu atmosferu
- u stanju su da izlaze na kraj s različitim stilovima komunikacije i da usmjeravaju učesnike u kontekstu obrazovanja i nastavnog procesa
- u stanju su da uoče "nevidljivu" strukturu i komunikaciju u grupi; prepoznaju, razumiju i navode procese grupne dinamike, i posreduju u njima, da bi osigurali održiv uspjeh učenja
- prilagođavaju faze procesa učenja i faze grupne dinamike jedne drugima
- u stanju su da se uspješno nose s problematičnim situacijama u grupi; u stanju su da riješe konfliktne situacije i da izađu na kraj s "problematičnim" učesnicima;
- svjesni su važnosti emocija za učenje odraslih.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul je u bliskoj vezi s metodama (modul 3), naročito zato što predstavlja osnovu za upotrebu mnoštva metoda – poznajući principe dobre komunikacije i vođenja grupe, polaznici će moći primijeniti čak i one metode koje nisu detaljno objašnjene ili korištene za vrijeme kursa, ili neke nove metode o kojima su čitali. Istovremeno, ovaj modul je povezan s modulima 1 i 2, naročito kada su u pitanju načini učenja odraslih, njihove posebne karakteristike, kontekst i motivacija. Oni upravo pružaju osnov za primjenu načina komunikacije koje bi trebalo koristiti u

radu s odraslima. Štaviše, odgovarajuća komunikacija i dobra atmosfera u radnoj grupi najvažniji su motivacijski faktori, ali ujedno i najjače barijere kod učenja odraslih, kada nisu odgovarajuće i pozitivne. Dakle, ovim modulom bi trebalo da se daju neki praktični odgovori na općija pitanja učenja odraslih, kao i neke konkretne ilustracije pojedinih aspekata teorije učenja odraslih, naročito o odnosu između nastavnika i odraslih polaznika.

Teme

Komunikacija u obrazovanju odraslih

- Osnovni pojmovi u komunikaciji, komunikacijski modeli i principi komunikacijskih teorija
- Teorije obrazovanja odraslih i njihovi koncepti komunikacije
- Osnovni elementi i ključne karakteristike komunikacije
- Tipovi i nivoi komunikacije:
 - vidljivi – informativni
 - nevidljivi – nivo emotivne komunikacije i nivo odnosa
 - verbalna, neverbalna i paraverbalna komunikacija
- Principi komunikacije (poštovanje, motivacija, međusobni odnos itd.)
- Komponente i tehnike komunikacije (aktivno slušanje, nivoi komunikacije, izbjegavanje "ubica razgovora", postavljanje pitanja)
- Davanje povratnih informacija, izražavanje i prihvatanje kritike, naročito u obrazovnom kontekstu
- Grupna i pojedinačna komunikacija
- Nenasilna i asertivna komunikacija; komunikacija koja podržava i osnažuje učesnike
- Ponašanje pri dodiru s različitim stilovima komunikacije u procesima obrazovanja i učenja
- Prepoznavanje i eliminacija prepreka za komunikacije u nastavi i procesima učenja
- Aspekti i tehnike vođenja u kontekstu komunikacije u nastavi i procesima učenja

- Interkulturalna komunikacija, uzimanje u obzir kulturne specifičnosti u komunikaciji
- Društveni mediji i digitalna komunikacija
- Rodno osjetljiva upotreba jezika i rodno osjetljiva komunikacija;
- Posebni elementi koji utiču na komunikaciju:
 - rod
 - različitost
 - održivost
 - kultura,
 - kontekst.
- Osnove interne komunikacije
- Osnove eksterne komunikacije (PR, marketing).

Grupna dinamika u obrazovanju odraslih

- Važnost grupne dinamike u procesima učenja i obrazovanja
- Teorijski principi grupne dinamike
- Oblici i karakteristike obrazovnih grupa
- Razvojne faze grupe (na nivou sadržaja i odnosa)
- Identifikovanje grupne kulture – uloge, podgrupe, hijerarhija, vrijednosti i pravila
- Struktura procesa grupne dinamike
- Metode za rad s grupama (npr. interakcija fokusirana na temu, sociometrija itd.)
- Principi rada, metode i tehnike procesa upravljanja grupnom dinamikom i intervencije u grupnoj dinamici;
- Različite uloge nastavnika za odrasle u grupama za nastavu i učenje (trener, edukator, moderator, facilitator učenja, vođa, medijator, savjetnik, kouč itd.) i složenost istovremenog obavljanja više zadataka
- Komunikacijske strategije za rješavanje problema i konflikata, prepoznavanje konflikata i kako se boriti s njima;

- Metode i tehnike za rješavanje problematičnih situacija i odnos prema "teškim" učesnicima.

Preporučena literatura (izbor)

- Connolly, Brid: Adult learning in groups. 1. publ. Maidenhead 2008.
- Intercultural Learning T-kit, Council of Europe, Strasbourg Cedex 2000.
- Johnson, DR; Emunah, R (ed.): Current Approaches in Drama Therapy, Springfield 2009.

Napomene za primjenu

U ovom modulu ključna je metodička raznolikost. Koristeći različite metode, od kratkih PowerPoint prezentacija (npr. kad se predstavljaju teorije komunikacije), preko dijagrama i grafičkih modela (modela komunikacije), pa sve do slika, videosnimaka i kratkih filmova, pojedinačni aspekti komunikacije mogu se pojasniti i predstaviti primjerima, također koristeći poznate situacije ili osobe.

Iako ovaj model sadrži teorijski dio, trebalo bi ga u velikoj meri ilustrovati konkretnim primjerima. Savjetuje se različitost metoda i kreativnih pristupa. Vrlo je važno da se stvori opuštena atmosfera puna povjerenja, gdje učesnici mogu dijeliti iskustva, predstave i lične primjere, promišljati o svom stilu komunikacije i iskustvima s raznim grupama, i biti dovoljno otvoreni da iskoriste različite materijale, metode i pristupe.

Praktična primjena i refleksija

Preporučuje se rad s primjerima iz života, korištenje prethodnih modula i iskustava učesnika, kao i problema koji proizlaze iz konteksta. Nastavnici za odrasle trebalo bi da ohrabruju učesnike da budu refleksivni u odnosu na svoj stil komunikacije i da povlače paralele iz sopstvenog života i profesionalne sredine (samokritički pristup je dobrodošao). Važan aspekt jeste upravo pokretanje procesa refleksije i komunikacija instruktora kursa s polaznicima, što bi trebalo služiti kao dobar primjer onoga o čemu se razgovara i što se preporučuje (naročito kada je riječ o nenasilnoj, neautoritarnoj i konstruktivnoj komunikaciji). Preporučuju se kraće vježbe i sesije refleksije o realnim situacijama, igranje uloga, simulacije i zadaci za male grupe. Aktivan interaktivni pristup vježbama trebalo bi primjenjivati što je više moguće da bi se osigurali efektivno učenje, primjena stečenih vještina u kontekstu života i rada, kao i dugotrajni rezultati.

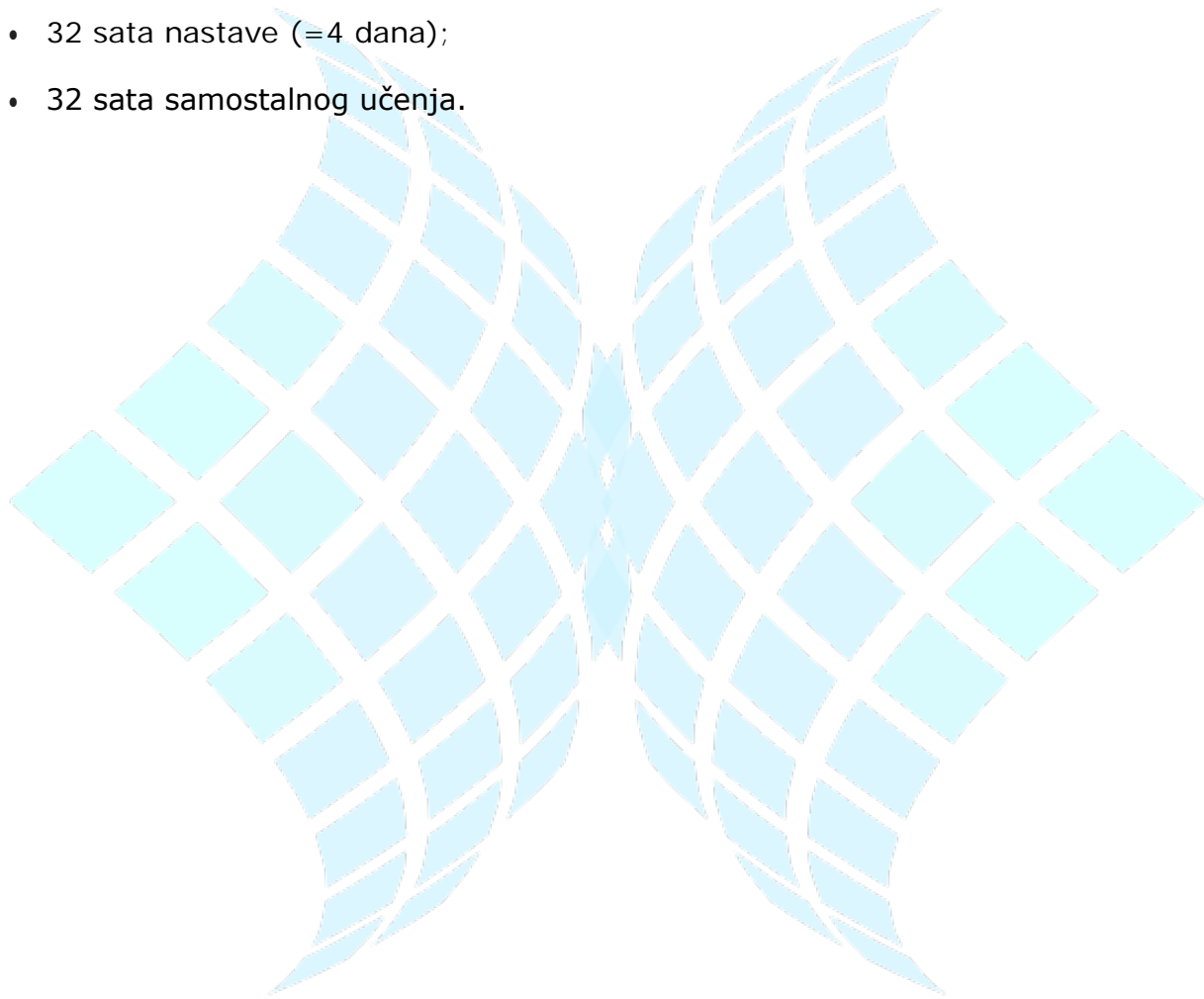
U većini slučajeva trebalo bi da se koriste brojni primjeri, naročito iz života i profesionalnog iskustva učesnika. Polaznici bi trebalo da promišljaju o iskustvima iz rada s različitim grupama. Mogu se razmatrati situacije iz prošlosti, kao i aktuelne situacije u obrazovnoj grupi, a mogu se analizirati i trenutni procesi.

Nastavnici za odrasle mogu se mnogo oslanjati na događaje i primjere iz svog iskustva. Zato postoji velik izbor metoda – kratke vježbe, zadaci za male grupe, grafički prikazi, male sociometrijske sekvence, fotografije i kratki filmovi. Metode iz repertoara upravljanjem grupnom dinamikom također su prikladne: psihodrama, igranje uloga, kontrolisani dijalog, igre kao što su *NASA*, *Službeni auto*, *Gradnja kule* itd., ali i vježbe u kojima se tipične grupne situacije stvaraju, praktikuju ili osmišljavaju da bi se podigao nivo svijesti o njima.

Predviđeni obim

- 32 sata nastave (=4 dana);
- 32 sata samostalnog učenja.

Modul 4: Metode obrazovanja odraslih

Kompetencija:

Polaznici koji su završili Curriculum globALE upoznati su s repertoarom metoda obrazovanja odraslih i mogu ih primijeniti da bi postigli optimalan uspjeh učenja u konkretnoj ciljnoj grupi.

Polaznici koji su završili *Curriculum globALE*

- upoznati su sa širokim spektrom metoda obrazovanja odraslih i u stanju su da navedu njihove prednosti i mane, ograničenja i mogućnosti
- u stanju su da odaberu odgovarajuće metode primjerene situaciji za sve faze kursa
- samostalno primjenjuju osnovni skup metoda i promišljaju o njemu
- mogu da koriste te metode da bi postigli održivi uspjeh učenja pojedinačnih ciljnih grupa.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul je idealan za vježbanje znanja i kompetencija naučenih u drugim modulima. Svaka tema može se koristiti kao materijal za primjenu, ilustriranje, predstavljanje ili analizu upotrebe pojedinačnih metoda. Teme iz svih drugih modula mogu se analizirati s tačke gledišta prikladnosti neke metode, u kombinaciji s drugim kriterijima (ciljna grupa, vrijeme, resursi itd.). Naprimjer, grupe mogu birati najbolje metode za objašnjenje različitih tipova učenja odraslih (modul 2) ili porediti koristi od obrazovanja odraslih (modul 1) ili istraživati načine za prevazilaženje komunikacijskih problema u grupi (modul 3). Drugi moduli mogu da se bave pitanjem koje su metode najbolje za obradu pojedinačnih tema, ili s različitim vrstama učesnika, a u ovom modulu ove ideje mogu se i primijeniti.

Teme

Integracija metoda u nastavi

- Koje su to metode?
- Koji su kriteriji za biranje adekvatnih metoda?

Pregled metoda

- Pregled: tipologija metoda
- Važnost i prednosti interaktivnih metoda

- Adekvatnost metoda u odnosu na rod, starost, kulturu i druge karakteristike ciljne grupe
- Metode za uvod i otvaranje:
 - Razbijanje početne napetosti
 - Igre za upoznavanje
 - Provjera očekivanja.
- Metode za pružanje informacija, prenošenje znanja i obradu sadržaja
 - Predavanja
 - Prezentacije
 - govorne tehnike
 - interaktivna nastava
 - demonstracija
 - PowerPoint
 - flipčart i slični alati.
 - Grupne metode
 - projekt, grupni zadaci
 - kružoci za učenje, metoda četiri ugla i slične metode
 - kombinovane metode i varijacije: metoda 5 x 5, sendvič-metoda
 - zajedničko učenje uz računar.
 - Samostalno učenje
 - individualni rad
 - dnevnik učenja
 - tehnike čitanja
 - učenje zasnovano na korišćenju računara
 - opservacione posjete

- metode za podršku samoorganizovanom učenju i usvajanje vještina za samostalno učenje
- Socijalno i iskustveno učenje
 - diskusije
 - igranje uloga, simulacije
 - psihodrama
 - radionice, *world cafe* metoda, *open space*
 - čas na terenu: učenje iz lokalnog konteksta
 - rad na projektima
 - rješavanje problema
 - biografsko učenje
 - metode participacije
- Kreativne metode
 - *brainstorming*
 - vizualizacije
 - skulpture
 - ples
 - pozorište
 - kreativno pisanje.
- Tehnike moderacije
 - Uloga moderatora u odnosu na trenera, nastavnika ili prenosioca znanja
 - Pravila moderacije
 - Tehnike ispitivanja
 - Metode moderacije.
- Zagrijavanje i metode za povećanje koncentracije
- Metode za završavanje nastave

- Završetak sesije i metode rezimiranja urađenog
- Osiguranje postizanja trajnih rezultata
- Povratna informacija u vezi s naučenim.
- Metode i tehnike za samoorganizovano učenje

Sljedeći faktori su od ključne važnosti za nastavnike za odrasle da bi stekli relevantne kompetencije:

- konkretna primjena metoda u polaznikovom kontekstu aktivnosti
- shvatanje da ne postoji savršena metoda, već da izbor uvijek predstavlja rezultat balansiranja između grupe, okvirnih uslova, ciljeva učenja i instruktora kursa/trenera
- vježbanje ciljanog smjenjivanja više metoda prema potrebama grupe dinamike.

Dalje, u odnosu na ciljnu grupu nastavnika za odrasle i konkretno područje primjene, metode bi trebalo da se razvijaju na ciljan način prema potrebama i specifičnostima tog područja (npr. razvoj zajednice ili porodično obrazovanje).

Preporučena literatura (izbor)

- Pretty, Jules N.; Guijt, Irene; Scoones, Ian; Thompson, John: A Trainer's Guide for Participatory Learning and Action, London 1995.
- Society for Participatory Research in Asia (PRIA): A Manual for Participatory Training Methodology in Development, New Delhi 2011.
- Training Essentials, T-kit, Council of Europe publishing, Strasbourg Cedex, 2002.

Napomene za primjenu

Budući da se metode ne mogu samo teorijski naučiti, već njihovi efekti treba da se prikažu u nastavnoj praksi, ovaj modul je fokusiran na razmjenu, isprobavanje i refleksiju. Sadržaj za ovaj modul određen je kao uvod u pojedinačne teme, kao što su npr. moderacija i evaluacija. Modul bi trebalo da sadrži brojne vježbe koje će pratiti refleksija i diskusija. Fokus bi trebalo da bude na preduslovima i kriterijima izbora za primjenu pojedinačnih metoda, kao i na mogućnostima i ograničenjima pojedinačnih metoda i zahtjevima koji se njihovom primjenom stavljaju pred nastavnike za odrasle. Onog trenutka kada polaznici postignu sigurnost u primjeni različitih metoda mogu zajedničkim snagama razraditi velik broj metoda isprobanih u raznim kulturološkim kontekstima.

U ovom modulu fokus je stavljen na metode koje se koriste tokom implementacije – na kursevima/u nastavi i u obrazovanju odraslih. Metode za planiranje, organizaciju, evaluacija kurseva/nastave detaljno su obrađene u drugom modulu (planiranje, organizacija i ocjenjivanje).

Praktična primjena i refleksija

Ovaj modul o metodama je dobra prilika za učesnike da usavrše svoje vještine i unaprijede ih kroz proces praktičnog učenja. Njihovo nastavničko iskustvo moglo bi se iskoristiti za ovaj zadatak, kombinovanjem refleksije i razmatranjem načina unapređivanja. Igranje uloga je vrlo dobra metoda kao okvir za isprobavanje drugih metoda – gdje jedan dio grupe može igrati "uobičajenu" ciljnu grupu – polaznike kursa, a jedan ili više učesnika mogu koristiti i vježbati ovu metodu, i dijeliti s grupom iskustva i mišljenja o cijelom procesu. Također je moguće koristiti istu temu i predstaviti 2–3 metodička pristupa, a i zatim ih uporediti i raspravljati o prednostima i poteškoćama pojedinih metoda i najboljim kriterijima za njihovo korištenje.

Predviđeni obim

- 25 sati nastave (= 3 dana)
- Polaznici samostalno pripremaju, izvode i promišljaju bar 3 sesije (100 sati)
- Opservacijska posjeta i povratna informacija od kolega, ako je to potrebno

Modul 5: Planiranje, organizacija i evaluacija u obrazovanju odraslih

Kompetencije

Polaznici koji su završili Curriculum globALE svjesni su kako su faze planiranja (uključujući razvoj kurikuluma), organizacije, implementacije i ocjenjivanja međusobno povezane u andragoškom ciklusu. Oni posjeduju poznavanje različitih metoda za faze planiranja, organizacije i ocjenjivanja, i u stanju su da to znanje primijene u različitim situacijama na odgovarajući način i kritički se osvrnu na taj proces. Imajući u vidu svoju profesionalnu aktivnost, nastavnici za odrasle koriste iskustvo koje su stekli da sistematski unaprijede svoje programe.

Polaznici koji su završili *Curriculum globALE*

- Upoznati su sa fazama andragoškog ciklusa i jasno im je u kakvom su međusobnom odnosu te faze
- Poznaju različite metode i alate za:
 - analizu potreba obrazovanja i obuke
 - formulaciju ciljeva učenja za obrazovne programe usmjerene na kompetencije
 - kreiranje didaktičko-metodičkog pristupa za procese učenja/nastave
 - planiranje nastave koja uzima u obzir relevantne uslove
 - stalno provjeravanje napretka u učenju, transparentna evaluacija i prilagođavanje koncepta nastave na osnovu toga, ako je potrebno
 - obezbjeđivanje postizanja trajnih rezultata.
- Svjesni su implikacija različitih metoda i alata i mogu kritički da promišljaju o njihovom izboru i primjeni
- Koriste ono što je naučeno tokom rada na postizanju trajnih rezultata i kroz evaluaciju trajno unapređuju svoj rad
- Poznaju osnove i različite elemente i modele osiguranja kvaliteta.

Povezanost s drugim modulima

Svi prethodni moduli mogu poslužiti kao osnova za kreiranje kvalitetnog ciklusa obuke. Budući da su bazirani na principima, fazama i tipovima učenja odraslih (moduli 1 i 2), važno je imati na umu teorijske principe kada se razvijaju pojedinačne faze, naročito faze 1 i 2 (analiza potreba i planiranje). Za faze 3 i 4

(organizaciju i implementaciju) trebalo bi se detaljno pozabaviti kompetencijama iz modula 3 i 4 (komunikacija, grupna dinamika i metode).

Problem osiguranja kvaliteta blisko je povezan s radnim kontekstom nastavnika za odrasle, lokalnim i nacionalnim kontekstom, zajednicom, organizatorima obrazovanja i partnerskom organizacijom.

Teme

Faze andragošskog ciklusa

- Pristup projektu i projektni ciklus, u kontekstu obrazovanja odraslih
- 5 faza: analiza potreba, planiranje, organizacija, implementacija, evaluacija
- Veze između i efekti pojedinačnih faza.

Analiza potreba

- Analiza potreba za obrazovanjem/obukama/vještinama
- Analiza potreba pojedinca
- Analiza potreba organizacije
- Analiza potreba zajednice.

Planiranje

- Principi analize obrazovnih potreba, pregled najvažnijih alata za analizu
- Razvoj kurikuluma
 - Principi razvoja kurikuluma usmjerenog na kompetencije (diferencijacija između koncepata zasnovanih na rezultatu i onih zasnovanih na znanju)
 - Profili aktivnosti kao osnova za razvoj kurikuluma.
- Definisane ciljeva učenja (taksonomija ciljeva učenja, SMART i SPICE sistemi itd.)
- Analiza ciljne grupe – Ko učestvuje u mojim kursevima i zašto? (osobine, očekivanja, stavovi ciljne grupe)
- Planiranje sekvenci učenja u skladu s principima rodne osjetljivosti.

Organizacija

- Razmatranje okvirnih uslova

- Specifičnosti konkretne ciljne grupe
- Očekivanja klijenta
- Dostupni resursi (vrijeme, lokacija, materijali).
- Kreiranje *check-liste* za kurs/trening
- Detaljno planiranje (didaktika, metode, vrijeme)
- Korištenje resursa (planiranje materijala i korištenje opreme)
- Planiranje mogućih/alternativnih scenarija u slučaju nepredviđenih situacija
- Lična priprema trenera (kognitivni, mentalni, emotivni, fizički aspekt)
- Priprema obavještenja – opisa obrazovnog programa/treninga za učesnike i/ili klijente
- *Follow-up* i nastavak.

Evaluacija

- Koncept kvaliteta u stručnom usavršavanju – važnost, pojašnjavanje terminâ
- Elementi osiguranja kvaliteta (kvalitet objekta, programa, osoblja), kriteriji i pokazatelji
- Evaluacija kao osnova za osiguranje kvaliteta – principi, preduslovi i potencijal
- Procjena u kontekstu ocjenjivanja
- Tipovi ocjenjivanja
 - Predformativno, formativno (kontinuirano) i sumativno (ex post)
 - Kvantitativno i kvalitativno
 - Eksterno, interno, samoocjenjivanje
 - Ocjenjivanje treninga.
- Faze ocjenjivanja
- Metode, tehnike i alati za ocjenjivanje
 - Test, upitnik, skale, evidencija
 - Dnevници učenja
 - Liste kompetencija i portfolio.

- Izvještaji
- Upotreba rezultata ocjenjivanja za upravljanje procesom obrazovanja
- *Follow-up* i umrežavanje.

Osiguranje kvaliteta

- Kvalitet u smislu ulazne, prolazne i izlazne informacije (*input, throughput, output*)
- Nivoi kvaliteta: sistem, organizacija, kurs itd.
- Standardi/pokazatelji
- Postojeći sistemi osiguranja kvaliteta.

Predložena literatura (izbor)

- Archer, David; Cottingham, Sara: [Reflect Mother Manual, London, o.J.](http://www.reflectaction.org/sites/default/files/u5/Reflect%20Mother%20Manual%20-%202012.pdf)
- Bramley, Peter: *Evaluating Training*, London 2003.
- Caffarella, Rosemary S.: *Planning programs for adult learners. A practical guide for educators, trainers, and staff developers.* 1. ed. San Francisco 1994.

Napomene za primjenu

Ovaj modul se fokusira na sticanje neophodnih alata za trenere/instruktoze kurseva. Važna uloga se, dakle, sastoji u tome da se pruže odgovarajući alati za analizu potreba, planiranje, organizaciju i procjenu treninga – instrumenata koji ispunjavaju zahtjeve didaktike prilagođene odraslim osobama. Iskustva učesnika i njihova sopstvena praksa trebalo bi da se koriste kao dio ovog procesa. U obrazovanju odraslih uvijek bi trebalo kritički razmatrati implikacije odabira i primjene pojedinačnih alata imajući u vidu teorijske principe koji se razrađuju u drugim modulima. Ovaj modul poziva na kombinovanje metoda koje se sastoje od tematskih ulaznih informacija, profesionalne razmjene i grupnih diskusija. Na kraju modula učesnici će posjedovati osnovno iskustvo u vezi s primjenom odabranih metoda u praksi, što će osigurati održive efekte učenja. Također, trebalo bi da steknu osnovne kompetencije za planiranje, organizaciju i ocjenjivanje sopstvenih procesa učenja u budućnosti.

Praktična primjena i refleksija

Različite metode mogu se koristiti kao podrška polaznicima u pronalaženju najboljeg načina za kreiranje ciklusa od 5 faza. Naprimjer, polaznici se mogu podijeliti u grupe, dobiti temu i zadatak da razviju cio ciklus, s opisom pojedinačnih koraka, tj. scenarija. Mogli bi da pripreme "scenarije" i imaju neku vrstu "prave" pripreme za održavanje treninga. Zajedno, grupa može razmišljati o različitim prijedlozima, analizirati pojedinačna rješenja, prijedloge i ideje i preraditi plan pripreme prije same implementacije. Neki dijelovi procesa implementacije mogu se također simulirati putem grupne diskusije, tako da se ocjena zasniva na nekoj vrsti stvarnih rezultata. Problemi s kvalitetom trebalo bi da se odnose na kontekst njihove stvarne obrazovne prakse.

Predviđeni obim

- 32 sata nastave (= 4 dana)
- 45 sati samostalnog učenja
- Povratna informacija od kolega kao dopuna programu

Dnevnik učenja ili nešto slično, kao način bilježenja rezultata učenja

Dr.sc. Ensar Abazović, Direktor
